

PROGRESE ȘI STAGNĂRI ÎN PRIVINȚA LIVRĂRILOR MATERIALELOR DE RĂZBOI PENTRU ROMÂNIA DUPĂ SEMNAREA CONVENȚIEI MILITARE CU ANTANTA

Hadrian Gorun*

Abstract: *This study, based especially on the documents studied in the diplomatic and military French archives, tries to demonstrate that the Romanian army's supply has not been always satisfactory during the following months after Romania's entry into the war. The 4-th article of the Military Convention stipulated the Entente's commitment to deliver the necessary ammunitions for Romanian royal army. The settled amount was 300 tones every day. But sometimes the Allies were not able to provide this ammount. Subsequently, because of the lack or the insufficiency of the ammunitions and war materials Romania could not get the fruits of its successes. Its army was forced to make successive withdrawals. The authorities from Bucharest did their best to improve the supply of the troops regarding the artillery materials and planes, weapons, guns, grenades or other types of arms as well.*

Keywords: Romania, Entente, supply, Military Convention, war materials.

La 4/17 august 1916, România a semnat documentele fundamentale ale colaborării cu Antanta, Convenția politică și Convenția militară. Întocmită în 17 articole, Convenția militară preciza, în primul articol, angajamentul României de a declara război Austro-Ungariei și de a mobiliza contra acesteia toate forțele sale terestre și maritime, cel târziu la 15/28 august 1916, 8 zile mai târziu, după ce, pentru a facilita acțiunea română, armata aliată de la Salonic va fi declanșat ofensiva proiectată împotriva forțelor inamice din Balcani¹.

Articolul IV al Convenției militare menționa obligația asumată de către Aliați de a furniza României muniții și materiale de război. Livrarea acestora trebuia să fie cât mai regulată, anume minim 300 tone pe zi².

Se părea că guvernul britanic dovedea o mai mare receptivitate și solicitudine față de nevoile României. Nicolae Mișu, ministrul României la Londra îi scria colegului său de la Paris, Alexandru Emil Lahovari, că ministrul englez al munițiilor

---

* Lector dr., Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu; e-mail: hadriangorun_79@yahoo.com

¹ Dumitru Preda, *România și Antanta 1916 – 1917*, Institutul European, Iași, 1998, p. 34. Textul Convenției militare este abordat în mai multe lucrări, între care amintim Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975; Eliza Campus, *Din politica externă a României (1913 – 1947)*, București, Edit. Politică, 1980; I. G. Duca, *Memorii*, București, Edit. Machiaveli, 1994; Glenn E. Torrey, *Romania and World War I*, Institutul European, Iași, Oxford, Portland, 1999. Articolele constitutive ale Convenției militare sunt redată în întregime în lucrarea *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1983. Asupra Convenției militare și a conținutului său se opresc și documente de la Arhivele diplomatice franceze, de la Quai d'Orsay.

² D. Preda, *op. cit.*, p. 35.

tocmai îi comunicase în mod confidențial că, producția atingând punctul său culminant, era pregătit să demareze fabricarea cartușelor pentru România, la început în cantități de 6 milioane pe săptămână. Totodată, guvernul Marii Britanii s-a angajat să furnizeze României mitraliere și să stabilească furniturile de puști în câteva luni³.

Imediat după încheierea Convenției militare, s-au intensificat eforturile pentru aprovizionarea României cu material de aviație. La 17 august 1916, ministrul de război al Franței i-a comunicat comandantului-șef Joseph Joffre că Vasile Rudeanu a solicitat ca avioanele Bréguet, livrate guvernului său, să fie înlocuite cu avioane Bréguet-Michelin sau cu avioane de alte tipuri. Ministrul de război s-a arătat dispus să onoreze respectiva cerere. Din cele 30 de avioane Bréguet-Michelin, 6 deja au părăsit Brest, 12 se aflau încă în acel port și 12 erau pe punctul de a fi expediate. Înlocuirea dorită de guvernul român și consimțită de autoritățile franceze putea să dureze o lună⁴. Atașatul militar francez era de părere că cele mai mari lipsuri ale României se manifestau în privința metalelor, anume oțel, fontă și cupru. În acest sens, se studia posibilitatea furniturilor prin Rusia ale cantităților considerate necesare⁵.

În august 1916, s-au obținut progrese destul de semnificative în aprovizionarea României cu armament și muniții. După angajarea armată, Antanta și, în special Franța, au încercat, odată cu mobilizarea armatei române, să îi furnizeze munițiile imperios necesare desfășurării cu succes a unei campanii. Cel puțin inițial, la scurt timp după semnarea convenției, statele Antantei s-au străduit să se achite cât mai bine de sarcina asigurării aprovizionărilor. Treptat însă, situația se va schimba, iar furniturile vor deveni insuficiente. În cadrul preocupărilor incipiente ale Antantei de a oferi armatei române suportul material indispensabil pentru un debut fericit al operațiunilor militare ale acesteia, s-a înscris și telegrama din 22 august 1916, a generalului Joffre, trimisă atașatului militar francez la București. Joffre a anunțat că un număr de 500 mitraliere destinate României, cu dotarea inițială de 9 000 000 de cartușe și 60 000 benzi – încărcătoare, reprezentând aprovizionarea pe 10 luni, începând cu septembrie 1916, până în iunie 1917, vor fi expediate înainte de sfârșitul lui septembrie 1916. Livrarea puștilor, model 1907, era planificată să debuteze odată cu septembrie 1916 și să dureze până în decembrie, același an. Era întrevăzută în această perioadă trimiterea a câte 10 000 de puști în fiecare lună. La acestea se adăuga expedierea a 5 000 000 de cartușe în septembrie, 5 500 000 în octombrie, 6 000 000 în noiembrie și 6 500 000 în decembrie⁶.

---

³ Archives du Ministère des Affaires Etrangères, (infra: A.M.A.E. fr.), Série Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 342, f. 31.

⁴ Service Historique de l'Armée de Terre (infra: S.H.A.T.), Attachés Militaires en Roumanie, Carton 7N1457, D. 2, Telegrama nr. 14032, din 17 august 1916 a Ministrului de Război către Generalul Comandant Șef, Statul-Major, Biroul nr. 1.

⁵ *Idem*, Cabinet du Ministre, Carton 5N142, telegramele nr. 108-109, din 23 august 1916 ale Atașatului Militar la București către Ministrul de Război și Generalul Comandant Șef.

⁶ *Idem*, Ministère de l'Armement, Carton 10N100, telegrama cifrată nr. 48-49, din 22 august 1916, a Generalului Comandant Șef către Atașatul militar la București.

Contele Charles de Saint-Aulaire, ministru plenipotențiar în România, propunea ca Franța să facă tot ce îi va sta în putință pentru a ajuta România cu materiale de război, socotind, pe bună dreptate, că un astfel de sprijin material ar face ca raportul de forțe între beligeranți să fie favorabil Antantei. Aceasta ar fi în măsură astfel să profite și să încerce să încline în mod decisiv balanța victoriei de partea sa. În cazul în care Franța ar consimți să răspundă afirmativ revendicărilor românești în materie de armament și muniții, Rusia ar trebui să recurgă la un gest similar pe tărâm militar, prin trimiterea unui număr suficient de mare de trupe în ajutorul armatei române.

Din documente deducem că promptitudinea arătată de Franța în legătură cu aprovizionarea României se manifesta cu fluctuații. Remarcăm o oarecare inconstanță în atitudine. La sfârșitul lui august 1916, contele de Saint-Aulaire a informat Quai d'Orsay-ul că, temându-se că nu va obține de la guvernul francez unele baterii de artilerie grea solicitate, guvernul român a purces la demersuri pe lângă atașatul militar al Angliei la București, colonelul Thompson. Acesta era de părere că materialul putea fi procurat de către Marea Britanie, dar că guvernul său exprima oarecare circumspecție în așteptarea unui răspuns definitiv al Statului Major francez. Saint-Aulaire a propus ca guvernul francez să intre el însuși în posesia respectivului material de artilerie. Propunerea ministrului francez izvora din rațiuni strategice. El dorea să prevină în acest fel „efectul foarte supărător” pe care, cu siguranță, l-ar fi produs furnizarea de către Anglia a bateriilor de artilerie pe care Franța le-ar fi refuzat⁷. Este probabil ca, atunci când făcea vorbire de „efectul foarte supărător”, Saint-Aulaire să se fi referit la eventuala compromitere a prestigiului și influenței Franței în România, în condițiile în care nu era exclus ca influența Angliei să se consolideze și să câștige teren în detrimentul celei franceze. Această realitate se putea întâmpla dacă guvernul englez ar fi fost dispus să acorde României sprijinul material de care Franța nu ar fi fost capabilă.

Tot în privința aprovizionării armatei române cu materiale de artilerie, atașatul militar francez la București, Ambroise Desprès, a întrebat pe ministrul de război și pe comandantul-șef dacă era posibil să se furnizeze României cel puțin 12 tunuri: „Avem un interes real pentru a conserva influența noastră militară în România și a nu lăsa să se infiltreze influența engleză [...]. Rusia a făcut cunoscută imposibilitatea de a furniza material de artilerie grea. Dl. Brătianu a insistat din nou foarte activ pe lângă mine, scoțând în evidență faptul că armatei române îi lipsea cu desăvârșire materialul de acest gen, iar Aliții au tot interesul să îi consolideze mijloacele sale de acțiune”⁸. Desprès era conștient că Marea Britanie ar fi putut câștiga o poziție dominantă din punctul de vedere al influenței de orice natură în România, dacă ar fi demonstrat o mai mare atenție decât Franța față de aspectul aprovizionării. Și în interiorul Antantei

⁷ A.M.A.E. fr., Guerre 1914- 1918, Roumanie, D. 369, f. 168.

⁸ *Ibidem*, D. 369, f. 170-171; S.H.A.T., Cabinet du Ministre, Carton 5N142, telegrama secretă cifrată nr.152, din 31 august 1916, a Atașatului Militar către Ministrul de Război și Generalul Comandant Șef.

existau rivalități și o ostilitate în stare latentă pentru supremație, care însă nu a răbufnit. Cu toate stăruințele premierului Brătianu de a-i convinge pe Aliați că România ducea o lipsă acută de artilerie grea, la 2 septembrie 1916, generalul comandant-șef a telegrafiat atașatului militar Desprès, afirmând imposibilitatea de a ceda bateriile de artilerie de 150 sau de calibru superior⁹. Joffre propunea, în compensație, expedierea către România a 50 de tunuri. Aproape imediat, atașatul militar francez la București a primit vestea că ministrul de război a autorizat deja cedarea către România a respectivelor tunuri¹⁰. În septembrie 1916, colonelul Rudeanu a continuat demersurile, deseori febrile, pentru a asigura o bună aprovizionare cu material de aviație pentru România. Rudeanu i-a dat de înțeles lui Joffre că se impunea realizarea unei strânse legături între armata aliată de la Salonic și armata ruso-română de la Dunăre. Chiar pentru a fi îndeplinit acest deziderat, guvernul român a prescris lui Rudeanu să intervină pentru ca autoritățile militare franceze să cedeze României 4 avioane dintre cele mai moderne, capabile să stabilească această legătură în cele mai bune condiții. Rudeanu l-a rugat pe comandantul șef să ordone trimiterea avioanelor la Salonic pentru ca, de acolo, ele să ajungă pe calea aerului, cât mai curând, în România. În cazul în care nu ar fi fost posibilă urmarea acestui traseu, se recomanda expedierea prin Arhanghelsk¹¹.

La 7 septembrie 1916, ambasadorul Franței la Londra, Paul Cambon, a semnalat guvernului său dificultățile inerente pe care le va întâmpina aprovizionarea zilnică a României cu câte 300 tone de materiale de război și muniții, după venirea sezonului rece. Atunci, portul Arhanghelsk, prin care se efectua tranzitul produselor românești, va fi închis din pricina ghețurilor. Cu scopul de a evita neplăcerile ce puteau decurge de aici, lordul Grey de Fallodon a sugerat ca guvernele Quadruplei Înțelegeri să analizeze chestiunea cu grijă, chiar începând cu momentul actual. Astfel, Aliații ar fi fost în măsură să își onoreze angajamentele asumate în privința aprovizionării României, iar propriile lor nevoi să nu fie afectate¹². Antanta trebuia să găsească în timp util noi căi de aprovizionare corespunzătoare a armatei române, în virtutea termenilor Convenției militare. În același timp, cuantumul de 300 de tone stabilit se impunea a fi respectat. Astfel, ei nu ar fi fost constrânși mai târziu să cedeze României un surplus de material de război, care să acopere deficiturile rezultate printr-o aprovizionare anterioară neregulată și implicit, deficitară. În această manieră, resursele de materiale de război și muniții ale Antantei ar fi fost secătuite. Autoritățile militare franceze au fost cele dintâi care au procedat la căutarea unei soluții. Generalul Joffre a dat instrucțiuni generalului Janin să obțină de la generalul rus Alekseev rezervarea unui număr de vagoane zilnic pentru aprovizionarea României, odată cu deschiderea

⁹ A.M.A.E. fr., Guerre 1914- 1918, Roumanie, D. 369, f. 172.

¹⁰ *Ibidem*, f. 174, f. 177.

¹¹ S.H.A.T. , Attachés Militaires en Roumanie, Carton 7N1457, D.2, telegrama colonelului Rudeanu către Comandantul Șef al Armatei franceze, nr. 8965, din 6 septembrie.

¹² A.M.A.E. fr., Guerre 1914 – 1918, Roumanie, Dos. 369, f. 181.

liniei ferate de la Kola¹³. La imperativul utilizării unei alte căi de transport a materialelor de război și munițiilor destinate României s-a referit și premierul român Brătianu, care a scris lui Al. Emil Lahovari că problema aprovizionării trebuia să incumbe Franței: „Sunt sigur că, bine informat asupra necesităților războiului mondial și cunoscând lacunele noastre, guvernul francez ne va trimite, la timp și în cantități suficiente, tot ceea ce ne este indispensabil și nu va pierde din vedere situația ce ni se va crea prin închiderea apropiată a portului Arhanghelsk [...]. Din acest punct de vedere, cât și al altora, comunicațiile prin Peninsula Balcanică prezintă singura soluție completă. Operațiunile din Macedonia, unite cu o ultimă încercare de a detașa Bulgaria de alianțele ei actuale, vor putea avea asupra soartei războiului o importanță capitală”¹⁴.

Ion I.C. Brătianu propunea și alternativa pentru efectuarea transporturilor militare: tranzitarea teritoriului balcanic. Acest lucru ar fi fost însă realizabil printr-o ofensivă de mare anvergură a Armatei Orientului de la Salonic care, provocând înfrângerea Bulgariei, ar fi determinat scoaterea acesteia din alianța cu Germania și Austro – Ungaria. Doar printr-un concurs favorabil de împrejurări, transporturile materialelor prin Peninsula Balcanică s-ar fi putut desfășura liber. Înfrângerea trupelor române la Turtucaia, la 24 august/6 septembrie 1916, a impus noi măsuri pentru realizarea livrărilor la standarde mulțumitoare. Ministrul de război francez a ordonat să fie trimise în România 800 000 de grenade, din care 200 000 au fost deja expediate în portul Brest. Restul de 600 000 de grenade va fi furnizat până la sfârșitul lui septembrie, în rate eșalonate a câte 200 000 de grenade, o primă expediție trebuind efectuată în scurt timp¹⁵.

La 4 septembrie 1916, Lloyd George a exprimat speranța că Antanta nu va permite, din lipsă de prevedere în timp util, ca dezastrul care cuprinsese Serbia să atingă și România. El considera că era greu de crezut că armamentul de care dispuneau românii le va permite să reziste mai mult timp unui atac concertat al forțelor germane, austriece și bulgare, înzestrate cu sute de tunuri și cu obuze în cantități imense. Românii nu dispuneau de artilerie grea decât în cantități infime, iar rezervele de muniții nu erau suficiente pentru a le permite să susțină până la capăt o bătălie de câteva săptămâni¹⁶. Ministrul Franței la București, contele de Saint – Aulaire, a subliniat faptul că pentru transportul materialelor de război, România era în întregime la discreția Rusiei, din cauza imposibilității de a aduce vagoanele sale, care

---

¹³ *Ibidem*, f. 185.

¹⁴ Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, București, Edit. Militară, 1989; ediție îngrijită de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, p. 307.

¹⁵ S.H.A.T., Ministère de l'Armement, Carton 10N100, copia telegramei nr. 6200, din 8 septembrie 1916, a Comandantului Șef către Colonelul Rudeanu, semnată Poindron.

¹⁶ David Lloyd George, *Noi nu putem risca o a doua tragedie sârbă*, în D. Preda, Maria Georgescu, Șt. Pâslaru, Marin Stănescu (coord.), *România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare* (infra: *România în timpul ...*), București, Edit. Militară, 1996, p. 258.

nu puteau fi utilizate în cealaltă parte a frontierei, pe un ecartament mai larg decât al ei¹⁷.

Nava *Ionie*, plecată de la Brest în 11 septembrie 1916 cu destinația Arhanghelsk, transporta material de război și muniții pentru guvernul român, oferite atât de către Parcul de Artilerie, cât și de către Aeronautică. Materialul livrat de către Parcul de artilerie cuprindea, între altele: proiectile, revolve, bombe, obuze, deci un material destul de divers. Materialul furnizat de către Aeronautică cuprindea, între altele, 2 camioane Renault și 5 avioane Farman. La acestea se adăuga materialul livrat de către Serviciul de Geniu: bobine de sârmă ghimpată, 31 968 cartușe de 75 mm, 33 524 proiectile, 100 000 000 de cartușe Manlicher, 8 mașini Franz¹⁸, materiale și muniții variate, după cum se poate remarca.

Evoluția operațiunilor militare nu s-a desfășurat însă sub auspicii favorabile. După un debut promițător al campaniei armatei române în Transilvania, marcat de unele succese rapide și reputate cu relativă ușurință, vor urma mai multe înfrângeri succesive, care vor determina stagnări în ce privește înaintarea armatei române și chiar retrageri. Aceste realități nefaste au fost și rezultatul nerespectării și chiar eludării, din partea Alianților, a clauzelor Convenției militare. Înzestrarea cu materiale de război și muniții nu era realizată la cuantumul stabilit, iar transporturile se înfăptuiau cu destulă dificultate. Insuficiența materialelor și munițiilor, și mai ales a artileriei grele, a constituit una dintre cauzele principale ale înfrângerilor armatei române în 1916.

Alianții s-au străduit să procedeze la măsurile care se impuneau pentru a ameliora înzestrarea deficitară a armatei regale cu material de aviație. Era prevăzut ca România să primească avioane Farman și Nieuport, atât pentru luna septembrie, cât și pentru octombrie. La acestea se adăugau 12 avioane Bréguet – Michelin, din care 6 au fost deja expediate, încă din 16 septembrie, înspre Loriet¹⁹. Cu toate acestea, generalul Joffre i-a comunicat ministrului de război că nu era posibil să dea satisfacție cererii românești de 12 tunuri de 37 mm pentru avioanele Bréguet, amenajarea tunurilor pe avioanele Bréguet sau Bréguet-Michelin nefiind încă pusă la punct²⁰.

La 3 octombrie 1916 a sosit în România misiunea militară franceză, condusă de către generalul Henri Berthelot, care a jucat, de asemeni, un rol demn de evidențiat în aprovizionarea cu material de război și muniții. La 27 septembrie/10 octombrie 1916, Saint – Aulaire și-a exprimat îngrijorarea cauzată de cantitatea insuficientă de muniții pe care o deținea armata română. Pentru a evita ca România să cedeze din cauza

---

¹⁷ Charles Auguste de Saint-Aulaire, *Franța, România și meandrele campaniei din 1916*, în *România în timpul...*, p. 364.

¹⁸ S.H.A.T., Attachés Militaires en Roumanie, Carton 7N1458, D. 3, Manifest al Navei „Ionie” de la Brest, 11 septembrie 1916, cu destinația Arhanghelsk.

¹⁹ *Ibidem*, Carton 7N1457, Dos. 2, Mesaj telefonic nr. 15979, din 17 septembrie 1916, primit de Ministrul de Război, Direcția nr. 12, trimis la Marele Cartier General (Biroul nr. 1); Numele ofițerului care transmite mesajul: Secretar Degoix.

²⁰ *Ibidem*, Generalul Comandant- Șef către Ministrul de război, 19 septembrie 1916.

penuriei de muniții, ministrul francez la București a remarcat necesitatea imperioasă ca Rusia să fie convinsă să furnizeze materii prime, în principal oțel și fontă²¹.

Printr-o telegramă din 1 octombrie 1916, generalul Maurice Janin, șeful misiunii militare franceze în Rusia, a informat pe ministrul de război și pe generalul Joffre asupra situației transporturilor de materiale destinate României. Janin era ținut la curent, la rândul său, de către Ducastel, în legătură cu plecările de la Arhanghelsk. În mod normal, durata transporturilor era de 9 zile. Între 30 iulie și 24 septembrie, s-au trimis de la Arhanghelsk 1 395 de vagoane, la care s-a convenit să se adauge 40 de vagoane încărcate cu materialul adus pe vasul *Melbourne* și 155 de vagoane cu material provenind de pe nava București. Cantitatea totală de material trimisă se ridica la 1 590 de vagoane. Până la 18 august, expedierile zilnice au fost, în mod obișnuit, de 27 de vagoane; între 18 august și 9 septembrie au fost de 67 vagoane, iar ulterior de 35 vagoane. Janin a dat dispoziții lui Ducastel să trimită mai întâi munițiile de artilerie și a indicat nevoia urgentă a avioanelor și tunurilor antiaeriene. În privința munițiilor, existau expedieri în curs. Acestea trebuiau livrate înainte de închiderea portului Arhanghelsk²².

În privința transporturilor munițiilor românești pe timpul iernii, fie prin Arhanghelsk, rută deja consacrată, fie prin Alexandrovsk, s-a ținut o conferință la Ministerul de război al Franței. Portul Lorient a fost definitiv ales ca bază de expediere pentru Semenova și Arhanghelsk a tuturor munițiilor și materialului de război destinate României. Serviciul de Aprovizionare Civil va asigura transportul de la Lorient la Alexandrovsk a munițiilor destinate armatei române. Conferința care a avut loc în 5 octombrie și i-a reunit pe reprezentanții Marelui Cartier General a ajuns la concluzia că 48 000 de tone de muniții nu erau suficiente pentru a asigura aprovizionarea României. S-a convenit în consecință ca cele 3 nave, „Jiul”, „Bistrița” și „București” să încerce să treacă Marea Albă înainte de închiderea acesteia din pricina formării ghețurilor. Această soluție prezenta avantajul că permitea o aprovizionare mai substanțială a României. Prima navă alocată pentru transportul munițiilor românești va fi *Baymaster*, care va sosi la Lorient²³.

Autoritățile militare franceze au decis să își redimensioneze activitatea de aprovizionare a României cu materiale de război. La 8 octombrie 1916, generalul Joffre primea de la ministrul de război vestea că trei vapoare încărcate cu materiale destinate României erau pe punct de plecare. Era vorba de vasul *Stellina*, care transporta 6 avioane Farman, de nava *Jiul*, încărcată cu 9 avioane Farman și 6 avioane Bréguet-Michelin, precum și de vaporul *Normandier*, încărcat cu 11 avioane

²¹ A.M.A.E.fr. Guerre 1914 -1918, Roumanie, D. 342, partea a II-a, f. 139.

²² S.H.A.T., Cabinet du Ministre, Carton 5N142, telegrama cifrată secretă nr. 597-599, din 1 octombrie 1916, trimisă de la Marele Cartier General Rus de către Șeful Misiunii Militare Franceze, Ministrului de Război și Generalului Comandant Șef.

²³ *Ibidem*, Ministrul Comerțului, Industriei, Poștelor și Telegrafului către Ministrul Marinei, Statul-Major General, 8 octombrie 1916.

Farman²⁴. Trei zile mai târziu, prin intermediul colonelului Rudeanu, executivul român a exprimat voința de a intra în posesia unui număr de 268 de tunuri de campanie de 75 mm, pentru a completa rezervele din depozite²⁵. După ce au fost transportate pe vaporul românesc „Bistrița”, până la mijlocul lui octombrie 1916 au fost puse la dispoziția României, între altele, următoarele muniții și materiale de război: 160 000 de obuze de 75, 160 000 de proiectile 24/31 Schneider, 500 de tone de oțel, 20 de mortiere, 170 000 de grenade, 300 de bombe, 4 020 proiectile P.R., 480 proiectile IT, 26 de tone de pulbere²⁶.

Faptul că aprovizionarea României cu materiale de război a constituit un subiect de mare importanță pentru Antanta și, în același timp, amplu discutat, a fost demonstrat de abordarea sa cu prilejul Conferinței Interaliatelor de la Boulogne-sur-Mer, când la 20 octombrie, reprezentantul britanic Asquith a făcut cunoscut că Anglia va proceda la trimiterea a 25 000 de puști și a 4 baterii de artilerie grea la Salonic, pentru a veni, indirect, în sprijinul României. Alte două baterii de artilerie grea au fost expediate la Arhanghelsk pentru a putea fi folosite ulterior chiar pe frontul românesc²⁷.

Luna noiembrie a anului 1916 a consemnat amplificarea demersurilor și a contactelor diplomatice și militare în vederea aprovizionării României cu armament și muniții. Încă din 2 noiembrie, fostul ministru de finanțe al Franței, Charles Dumont, i-a făcut cunoscut șefului Comisiei Militare Române de aprovizionare, colonel Rudeanu, că guvernul Braziliei era pe cale de a face o ofertă României în privința unei furnituri de război. Rudeanu a dorit să știe dacă prin intermediul Consiliului de miniștri al republicii franceze putea să intre în negocieri pe acest subiect. În acest sens, Rudeanu a primit răspuns că unele tunuri Krupp și puști Mauser vor putea fi puse la dispoziția României de către autoritățile braziliene²⁸.

La 9 noiembrie 1916, a avut loc, la Londra, o nouă conferință a reprezentanților Angliei, Rusiei și Franței, având ca subiect transporturile armamentelor și munițiilor pe timpul iernii prin Arhanghelsk. Din partea Franței au participat colonelul Arthur Henri de la panouse, atașatul militar al Franței în Anglia și colonelul Emmanuel Taissier de la Statul-Major francez. Din partea României, a luat parte la acea conferință colonelul Vasile Rudeanu²⁹. Sarcina debarcării din vagoane în portul

---

²⁴ *Idem*, *Attachés Militaires en Roumanie*, Carton 7N1457, D. 2, Ministrul de Război către Generalul Comandant Șef, Paris, 8 octombrie 1916, Proiectul de proces-verbal al conferinței referitoare la expedierile pentru Rusia și România în timpul campaniei de iarnă 1916-1917.

²⁵ *Idem*, *Ministère de l'Armement*, Carton 10N100, telegrama nr. 9227 din 11 octombrie 1916, a colonelului Rudeanu către Generalul Comandant Șef, la Marele Cartier General.

²⁶ *Ibidem*, telegrama nr. 167502, din 18 octombrie 1916, a Subsecretarului de Stat al Artileriei și Munițiilor către Comandantul- Șef.

²⁷ A.M.A.E. fr., *Série Guerre 1914-1918, Operations Strategiques-militaires. Conférences*, D. 989, f. 111.

²⁸ *Idem*, *Guerre 1914-1918, Roumanie*, D. 363, f. 88.

²⁹ V. Rudeanu, *op.cit.*, p. 331.

Arhanghelsk a încumbat personalului de pe vapoarele românești și acelaia din port. Comisia franceză de acolo a oferit în mod constant sprijinul său. Toate observațiile românilor referitoare la recepție sau la transporturi erau luate în considerare imediat. La începutul toamnei 1916, transporturile materialelor românești se desfășuraseră în condiții impecabile. În cursul lui octombrie însă, vaporul „Bistrița” fusese torpilat de către un submarin german și, în urma intervenției energice a colonelului Rudeanu, guvernul francez dispusese înlocuirea imediată a materialelor pierdute. Contractele și caietele de sarcini se întocmeau la Paris. Comisia de la Londra era în continuare responsabilă cu recepția și expedierile materialelor. Diferitele materiale de război și muniții erau contractate de către misiunea de la Paris. Un rol important l-a avut și comisia din Elveția, condusă de către generalul Toma Ghenea. Plățile se executau prin misiunea de la Paris. Au existat și cumpărări de materiale efectuate în Spania de pildă, direct din comerț, prin misiunea de la Paris. Din partea României, responsabil cu serviciul transporturilor, a fost desemnat căpitanul comandor Popovăț. Începând cu luna iunie 1916, până la începutul lui noiembrie, același an, armata română a primit, prin Arhanghelsk, 66 611 tone de muniții, armamente și materiale de război. De exemplu, expedierile de materiale s-au ridicat, în luna septembrie 1916, la 19 678 de tone, iar în octombrie la 15 040 tone³⁰. Deci, mai bine de jumătate din cantitatea menționată, a fost furnizată României în toamna 1916, după intrarea armatei în luptă împotriva Austro-Ungariei. Este cât se poate de explicabilă și firească această atitudine a Antantei și a Franței, caracterizată de o mai mare bunăvoință în lunile angajării armatei a României.

O altă conferință interaliată care s-a oprit, chiar dacă nu în profunzime, asupra problemei aprovizionării României, a fost conferința de la Chantilly, din 15 noiembrie 1916. Din partea Franței au participat comandantul-șef, generalul Joffre, generalul de Castelnau, șeful Statului-Major al Armatei franceze, generalul Pellé și locotenent-colonelul Billotte. Din partea României, au fost prezenți colonelul Vasile Rudeanu, ca reprezentant al Înaltului Comandament Român pe lângă Marele Cartier General francez și colonelul Rășcanu. Reprezentanții Aliaților la conferință au arătat că era regretabil că România a întârziat intrarea în acțiune. Rudeanu a replicat că dacă era de regretat întârzierea intervenției României în război, era la fel de regretabil faptul că Antanta nu a contribuit din vreme la fortificarea armatei române, pentru ca aceasta să poată face față rigorilor războiului. De asemeni, Rudeanu a amintit celor prezenți că expusese deseori în cursul anilor 1914-1915, la Paris și la Londra, marile lacune ale armatei române în muniții și artilerie. Cu toate acestea, armata română a început să primească un sprijin serios doar în primăvara anului 1916. Nici chiar în momentul conferinței (toamna 1916), armamentele primite nu erau complete și suficiente³¹. Constatând eforturile întreprinse de către Înaltul Comandament al trupelor române,

---

³⁰ *Ibidem*, p. 344-349.

³¹ *Ibidem*, p. 336.

Rudeanu a remarcat că în pofida angajamentelor asumate, România nu primea cantitatea de materiale de război necesare, prevăzută în Convenția militară. Cuantumul de 300 tone de muniții pe zi, deși confirmat cu prilejul Conferințelor de la Londra (7-9 noiembrie 1916) și de la Chantilly (15-16 noiembrie) nu va fi totuși respectat³².

La 14 noiembrie 1916, generalul Janin, șeful misiunii militare franceze în Rusia, a transmis niște realități îngrijorătoare în legătură cu transporturile materialelor de război. În timpul unei inspecții efectuate pe frontul de sud-vest, el a constatat aglomerația de pe liniile ferate pe care se efectuau transporturi cu destinația România. Janin era de părere că livrarea materialelor nu se realiza într-o manieră suficientă³³. La 18 noiembrie, Briand l-a înștiințat pe Paul Cambon despre rezultatele unor demersuri anterioare pe lângă Brazilia, în vederea achiziționării de armament pentru România. Guvernul brazilian a anunțat că ar fi dispus să vândă 700 000-800 000 de puști marca Mauser, cartușe, precum și aproximativ 300 de tunuri Krupp cu tir lent și rapid. Ministrul Franței la Rio de Janeiro a adresat în acest sens o scrisoare încă din 24 octombrie. Colonelul Rudeanu a afirmat că această chestiune interesa oficialitățile de la București și că a discutat pe marginea acestui subiect recent, la Paris, cu Lloyd George. Cumpărarea armamentului și munițiilor respective trebuiau plătite din fondurile avansate guvernului român de către guvernul britanic. Așadar, Rudeanu aștepta ca Lloyd George să îi facă cunoscut consimțământul său. O decizie în acest sens urma să fie adoptată fără nici o tergiversare, pentru că guvernul Braziliei primise oferte pentru cedarea armamentului și din partea Germaniei, încă în urmă cu o lună. Pe de altă parte, era de datoria consiliilor de miniștri englez și român să verifice calitatea armelor înainte de cumpărare și să analizeze posibilitățile de a le scoate din Brazilia și a le îmbarca cu destinația România³⁴.

România avea nevoie de o cantitate mare de muniții, având în vedere că porturile din Nord, din Rusia, aveau să fie închise. Drept urmare, Joffre a cerut lui Hubert Lyautey să trimită încă din acel moment aprovizionarea prevăzută pentru luna ianuarie, adică 200 000 de grenade³⁵.

Strădaniile colonelului Rudeanu în direcția realizării aprovizionării la standarde satisfăcătoare au continuat și în iarna anului 1916.

Rudeanu l-a atenționat pe generalul Joffre, la 8 decembrie 1916, că cele aproximativ 10 000 de tone de materiale de război și muniții, pe care Rusia poate să le accepte pentru a fi transportate lunar în România, nu erau de ajuns pentru necesitățile cele mai urgente ale armatei române. Tonajul de 10 000 de tone era complet absorbit de către munițiile tunurilor și obuzierelor de campanie, ca și de către cartușele indispensabile pentru puști. În aceste circumstanțe grave, în cazul în care Rusia se

---

³² D. Preda, *op.cit.*, p. 152.

³³ A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 363, f. 97.

³⁴ *Ibidem*, f. 100-101.

³⁵ S.H.A.T., Ministère de l'Armement, Carton 10N100, telegrama nr.9206, din 6 decembrie 1916, a Generalului Comandant-Şef către Ministrul de Război.

găsea în imposibilitatea de a-și schimba deciziile, doar Franța mai putea veni în ajutorul României. Generalul comandant al armatelor franceze era rugat să dea ordine pentru ca obuzele necesare pentru o perioadă de 4 -5 luni pentru tunurile de campanie de 75 mm, să fie livrate imediat. Autoritățile franceze abilitate trebuiau să încarce imediat aceste obuze pe unul sau două vapoare și să le expedieze de urgență pentru a ajunge la Arhanghelsk înainte de închiderea portului³⁶.

La jumătatea lunii decembrie 1916, guvernul României a obținut satisfacție în ce privește sporirea armamentului de artilerie grea. Ministrul de război francez a hotărât să fie cedate României 100 de tunuri de 120 lungi, din care 8 de înlocuire și 48 de tunuri de 120 scurte, cu dotarea inițială de 500 de lovituri și aprovizionarea zilnică de 1 000 de lovituri pentru fiecare tun. În legătură cu cedarea tunurilor de 120 lungi, trimiterea lor urma a fi eșalonată până la sfârșitul lui ianuarie 1917. Dotarea inițială va fi expediată în două rate, 16 000 de lovituri până la 15 decembrie, iar 30 000 de lovituri către 15 ianuarie. Aprovizionarea zilnică avea să fie mărită de la 600 la 1 000 lovituri, începând din 15 decembrie și la 1 600 de lovituri cu începere din 15 ianuarie³⁷.

Șeful misiunii militare franceze în Rusia, generalul Janin, a adus la cunoștința omologului său Berthelot că se făceau demersuri susținute pentru reorganizarea transporturilor de la Arhanghelsk cu destinația România. Se intenționa utilizarea unei linii, care să treacă prin Nikolaev și Odessa, de acolo urmând să treacă în România pe Marea Neagră și apoi pe Dunăre până la Galați. Se preconiza constituirea de depozite pentru descărcarea materialelor și munițiilor la Odessa și la Selenescino, în apropiere de Poltava. În respectivele depozite, avea să fie strâns materialul care nu putea fi dus direct în România³⁸. A fost instituită o comisie la Petrograd pentru aprovizionarea trupelor române, al cărei președinte era generalul rus Fedorov. Acesta tocmai a decis suspendarea expedierilor sau a fabricării unei părți din materialul destinat armatei române. Urmău să fie luate în calcul repercusiunile pe care ar putea să le aibă această situație asupra expedierilor venind din Franța, care riscau staționări foarte lungi³⁹.

Rusia era interesată în primul rând să își asigure propriile aprovizionări la un nivel care să îi permită desfășurarea cu succes a operațiunilor militare și abia apoi să realizeze transporturile de materiale atât de utile armatei române. Generalul Berthelot era de părere că situația se prezenta drept foarte dificilă: „Este un dezastru pentru România. Galații, ultimul centru industrial pe care va trebui să-l evacuăm, va închide calea unor aprovizionări importante”⁴⁰. Înfrângerile repetate din toamna 1916 au

---

³⁶ *Ibidem*, telegrama nr. 11683, a colonelului Rudeanu către Comandantul Șef, din 8 decembrie 1916.

³⁷ *Ibidem*, telegrama cifrată nr. 39-40, din 15 decembrie 1916, a Generalului Comandant - Șef către Atașatul Militar la Petrograd și către Șeful Misiunii Militare franceze la Marele Cartier General Român.

³⁸ A.M.A.E. fr., Guerre 1914-1918, Roumanie, D. 363, f. 127-128.

³⁹ *Ibidem*, f. 129.

⁴⁰ S.H.A.T., Cabinet du Ministre, Carton 5N200, telegrama nr. 471, din 24 decembrie 1916, a generalului Berthelot către ministrul de război și generalul comandant-șef.

impus abandonarea unor orașe importante, iar pierderea Galațiului a ridicat noi piedici în calea aprovizionării cu materiale de război și muniții, întrucât acest oraș se afla în proximitatea frontierei.

Autoritățile militare și diplomatice române au reușit uneori să determine Franța să procedeze chiar la unele livrări complementare de armament. La sfârșitul lui decembrie 1916, ministrul armamentului a făcut cunoscut că o furnitură suplimentară de 100 000 de puști, în favoarea României, putea fi consimțită. Trimiterile urmau să fie eșalonate în câte 10 000 de puști pe lună, începând cu luna mai 1917⁴¹.

După cum putem sesiza și conchide din cele de mai sus, intervalul temporal scurs de la încheierea Convenției militare până la finele anului 1916 se caracterizează atât prin succese și progrese din punctul de vedere al livrării și al fabricării materialelor de război, cât și prin deziluzii și neîmpliniri. Acestea din urmă au fost generate de faptul că Aliații nu au aplicat cu toată conștiinciozitatea și fermitatea clauza convenției militare referitoare la aprovizionarea României. Înfrângerile armatei române în toamna-iarna 1916 au fost și rezultatul aprovizionărilor precare și lente. De multe ori, transporturile pe linia ferată pe teritoriul rus aveau loc într-un ritm nesatisfăcător. Autoritățile ruse au dat dovadă de neglijență și, posibil, chiar de rea intenție în privința transporturilor de materiale și muniții alocate pentru România. Unii istorici au considerat că dintre cele 4 puteri care s-au obligat, prin asumarea termenilor convenției militare, să livreze armatei române materialul de război necesar, numai Franța și-a îndeplinit obligațiile⁴². Uzinele franceze au livrat 150 000 de puști Lebel de calibrul 8 mm, 2 638 de puști-mitralieră, 1 760 de mitraliere St. Etienne, 84 de tunuri de 75 mm, 72 tunuri de 120 mm lungi, 14 obuziere grele de 120 mm scurte, 130 de mortiere de tranșee și 130 000 de grenade. Aviația militară română, aproape inexistentă la începutul războiului, a fost organizată mulțumită celor 100 de avioane franceze livrate, de tip Farman, Nieuport, Caudron, Bréguet⁴³.

Dar în timpul campaniei din 1916, s-au înregistrat pierderi importante și dureroase în oameni și materiale. Una dintre cauzele eșecurilor din 1916 a fost că o parte din material era demodat, avioanele sosite în cursul anului 1915 din Franța fiind modelul celor din 1914⁴⁴. Aceste avioane erau uzate și neperformante comparativ cu avioanele care vor sosi ulterior, către sfârșitul lui 1916. Modernizarea relativ tardivă a aviației române a așezat-o într-o poziție de inferioritate destul de pregnantă față de aviația Puterilor Centrale.

---

⁴¹ *Ibidem*, telegrama nr. 314, din 29 decembrie 1916, a Generalului Comandant Șef către Șeful Misiunii Militare Franceze în România.

⁴² Ion Focșeneanu, *Une mission militaire française en Roumanie*, „Revue Romanie d'Histoire”, 1967, tome VI, nr. 3, p. 392.

⁴³ *Ibidem*; Cezar Ardeleanu, *Activitatea misiunii militare franceze de aviație în România în perioada 1916 – 1917*, „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 1980, nr. 13, p. 270.

⁴⁴ C. Ardeleanu, *art.cit.*, p. 268.